

POSTUPAK ZA ZAŠTITU OD KLEVETE

Advokatska firma „SAJIĆ“ o.d. Banja Luka
Bul. vojvode Živojina Mišića 49 b, Banja Luka, BiH

tel: +387 51 227 620

fax: +387 51 227 623

mail: info@afsajic.com

www.advokatskafirmasajic.com

SADRŽAJ:

Uvod	3
Pravo na izražavanje	5
Pojam klevete	7
Uslovi za postojanje klevete i klevetničkog izražavanja	8
Izuzetci od odgovornosti za klevetu	9
Rokovi za podnošenje tužbe	10
Sudska praksa u bosni i hercegovini u pogledu klevete	12
Zaključak	14

*Publikaciju pod nazivom „**Postupak za zaštitu od klevete**“
napisala je Nataša Škrbić*

Institut klevete u Republici Srpskoj regulisan je Zakonom o zaštiti od klevete („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 37/01) koji je donesen 2001. godine. Cilj donošenja posebnog zakona kojim se reguliše ovaj institut bio je dekriminalizacija same klevete, koja je do donošenja ovog zakona bila regulisana Krivičnim zakonom Republike Srpske. Do donošenja posebnog Zakona o zaštiti od klevete, kleveta, odnosno klevetničko izražavanje povlačilo je za sobom teži stepen odgovornosti u odnosu na sadašnju građansku odgovornost koja obavezuje samo na isplatu novčane naknade na ime prouzrokovane štete radi povrede ugleda nastalog klevetničkim izražavanjem.

Pitanje zaštite prava slobode izražavanja, s jedne strane, te pitanje zaštite prava na čast i ugled, sa druge strane, postaju sve aktuelnija i važnija poslednjih godina, kao rezultat sve većeg tehnološkog napretka, modernizacije i evolucije kulturnih i civilizacijskih tekovina. U tom smislu javila se potreba za posebnim regulisanjem instituta klevete i klevetničkog izražavanja.

U Bosni i Hercegovini, pored Zakona o zaštiti od klevete Republike Srpske, Federacija Bosne i Hercegovine donijela je takođe poseban Zakon o zaštiti od klevete (“Službeni glasnik FBiH” br. 19/03, 73/05), te je u Brčko Distriktu donesen poseban Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta (“Službeni glasnik BD” br. 14/03).

Ono što je karakteristično za ove zakone jeste da različito definišu pojam klevete, odnosno šta to čini klevetničko izražavanje. Upravo neprecizna definisanja zakonskih pojmova dovela su do različite prakse postupajućih sudova prilikom odlučivanja postoji li kleveta u konkretnom slučaju; ko može biti odgovoran za klevetu te ko ima pravo na naknadu štete radi povrede ugleda; da li je predmetno klevetničko izražavanje dovelo do nastanka štete, te visine nastale štete.

S druge strane, postupak radi zaštite od klevete predstavlja poseban postupak koji od suda zahtijeva da na osnovu sprovedenih dokaza i pravila tereta dokazivanja, koja u ovom postupku leže na onom koji se klevetnički izražavao, kao i diskrecionih ovlašćenja (nematerijalna štete), utvrdi postojanje i visinu štete koja treba da bude srazmjerna nanesejoj šteti ugledu oštećenog lica.

Upravo sve ove navedene specifičnosti Zakona o zaštiti od klevete i prava koja se njim štite s jedne strane, i samog sudskog postupka s druge strane, doveli su do toga da ovaj institut postane interesantan široj društvenoj zajednici.

1. Pravo na izražavanje

Protok informacija, kojem je nekada bilo potrebno izrazito mnogo vremena, sada je toliko ubrzan, da snažno, a povremeno i odlučujuće utiče na sve ostale događaje, pa objektivno i potpuno informisanje određuje ne samo razvoj i kretanja pojedinog društva, već i svakog pojedinca.

Sloboda izražavanja, u skladu sa Evropskom konvencijom, nije aposlutno pravo poput prava na život ili zabrane mučenja ili nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, već se radi o pravu koje uključuje odgovornost i dužnosti, a naročito kada može da ugrozi pravo drugih, kakvo je i pravo na zaštitu časti i ugleda.

Upravo u tom smislu, Zakon o zaštiti od klevete stoji na principu „**prihvatljivih ograničenja slobode izražavanja**“. Ova sintagma „*prihvatljivih ograničenja slobode izražavanja*“ upravo legalizuje ograničenje zaštićenog prava na slobodno izražavanje, ali samo u prihvatljivim granicama.

Definiciju prihvatljivih ograničenja sloboda izražavanja Zakon ne daje direktno, već ističe da u potpunosti stoji na principima zaštite:

1. *Prava na slobodu izražavanja* – garantovanog Ustavom Republike Srpske i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
2. *Sadržaj izražavanja* – i to ne samo izražavanja koja se smatraju korisnim ili neuvredljivim, nego i ona koja mogu da uvrijede, šokiraju ili uznemire
3. *Sredstva informisanja* – kojima se priznaje značajna uloga u demokratskom procesu kao posmatračima i snadbjevačima javnosti informacijama.

Iz ovakvog zakonskog definisanja nesporno proizilazi da Zakon pruža zaštitu najširim oblicima i sadržajima izražavanja, pri čemu se u

svakom konkretnom slučaju mora voditi računa o značaju medija u modernom demokratskom društvu. S tim u vezi je i odredba Zakona o zaštiti od klevete koja određuje da potreba za ograničavanjem prava na slobodu izražavanja mora biti jasno utvrđena u skladu sa odredbama Evropske konvencije o ljudskim pravima i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

2. Pojam klevete

Zakon ne definiše direktno pojam klevete, što ostavlja mogućnost različitih tumačenja šta zapravo predstavlja ovaj institut. U tom smislu zakon klevetu bliže određuje kod propisivanja ko je odgovoran za klevetu.

Pa tako zakon kaže da „*svako poslovno sposobno lice koje prouzrokuje štetu ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili prenošenjem izražavanja nečeg neistinitog, identifikujući to lice trećem licu, odgovorno je za klevetu*“.

U tom smislu kleveta bi se mogla definisati kao ***radnja nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili prenošenjem izražavanja nečeg neistinitog, identifikovanjem tog lica, odnosno oklevetanog lica, trećim licima.***

Za nastalu štetu, pored štetnika, odgovoran je i autor koji je u tom svojstvu prouzrokovao štetu, zatim urednik ili izdavač izražavanja, ali i lice koje je na neki drugi način efikasno kontrolisalo sadržaj tog izražavanja, kao i pravno lice koje je objavilo izražavanje.

Za klevetu ne mogu tužiti javni organi, dok je javnim službenicima dozvoljeno podnošenje tužbe radi zaštite od klevete samo u ličnom svojstvu.

Kada se govori o stepenu odgovornosti koji se traži da bi postojala obaveza novčane satisfakcije, zakon stoji na stanovištu da je potrebno da je lice koje je odgovorno za štetu postupalo sa namjerom ili je uslijed nepažnje iznijelo ili prenijelo izražavanje.

S druge strane, kada se govori o izražavanju koje se odnosi na pitanja od političkog ili javnog interesa, lice će biti odgovorno za štetu nastalu iznošenjem ili prenošenjem izražavanja, ako je postupalo sa namjerom, odnosno ako je znalo da je izražavanje neistinito ili je sa nepažnjom zanemarilo neistinitost izražavanja.

3. Uslovi za postojanje klevete i klevetničkog izražavanja

Za postojanje klevete potrebno je da je objavljena neistinita informacija i postojanje sledećih uslova:

- Prepoznatljivost subjekta informacije u smislu direktnog imenovanja subjekta na kojeg se odnosi informacija
- Lična pogođenost subjekta informacije
- Leziona sposobnost objavljene neistinite informacije, odnosno da ista objektivno predstavlja štetnu radnju podobnu da kod subjekta informacije nanese štetu u vidu povrede prava na čast i ugled, jer je ista nepotpuna, neprovjerena i uvredljivog karaktera.

Tek ukoliko su ispunjena ovi uslovi možemo govoriti o kleveti i klevetničkom izražavanju. U tom smislu oštećeno, odnosno oklevetano lice ima pravo da podnese tužbu nadležnom sudu radi zaštite od klevete.

Za klevetu može tužiti svako fizičko ili pravno lice kojem je iznošenjem ili prenošenjem neistinitog izražavanja nastala šteta koja se ogleda u povredi njegovog ugleda. Neistinitost je ključno svojstvo informacije kada je riječ o povredi prava na čast i ugled, jer samo neistinita informacija može da predstavlja klevetu i povredi prava na čast i ugled nekog lica.

4. Izuzetci od odgovornosti za klevetu

Odgovornost za klevetničko izražavanje neće postojati u sledećim situacijama:

1. Ukoliko se radi o izražavanju mišljenja ili kada je izražavanje u suštini istinito
2. Ako je lice koje je prouzrokovalo štetu bilo po zakonu obavezno iznositi ili prenositi izražavanje, ili iznositi ili prenositi izražavanje u toku zakonodavnog, sudskog ili upravnog postupka, i
3. Kada je iznošenje ili prenošenje izražavanja bilo razumno (ovdje sud cijeni u svakom konkretnom slučaju kada je izražavanje razumno uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja)

Ono što je specifično za postupke za zaštitu od klevete, a što je prije svega i stav viših sudova, je da ako objavljena informacija dovodi u pitanje nečiju čast i ugled, tada nema obavezu subjekat informacije, tj. tužilac da dokazuje neistinitost te informacije o sebi, nego je na onome ko informaciju objavi teret dokazivanja da je ona istinita.

U tom smislu, tuženi je dužan dokazati da se radilo o istinitoj informaciji, odnosno o izražavanju mišljenja, ili da je postojala obaveza iznošenja ili prenošenja izražavanja, tj. da je iznošenje ili prenošenje izražavanja bilo razumno. Samo ukoliko tuženi navedeno dokaže, neće postojati odgovornost za klevetu.

5. Rokovi za podnošenje tužbe

U pogledu rokova u kojima se tužba za zaštitu od klevete može podnijeti, isti su određeni u sledećim okvirima:

1. **tri mjeseca od dana saznanja za objavljenu netačnu informaciju (subjektivni rok), i**
2. **jedna godina od dana objavljivanja netačne informacije (objektivni rok).**

Ovdje je bitno napomenuti, a što ne stoji izričito u zakonu, da, imajući u vidu sudsku praksu, i tumačenje zakona u njegovoj sveukupnosti oštećeno lice dužno je tražiti ispravku netačno objavljenih informacija, odnosno štetniku uputiti demanti.

Na ovaj način od tužioca (oklevetanog lica) zahtijeva se da isti preduzme sve potrebne mjere kako bi ublažio štetu uzrokovanu navodnim klevetničkim izražavanjem. Ovakav stav zakonodavca rezultat je činjenice da je upravo tužiocu ugroženo pravo na čast i ugled, te da tužilac ima najveći interes da zaštiti svoje na zakonu garantovano pravo.

Pomenuti zahtjev za ispravku (demanti) zakon ne tretira kao procesnu pretpostavku podizanja tužbe ali zahtijeva od tužioca da preduzme sve neophodne radnje u cilju otklanjanja ili ublažavanja nastale štete, a što sud cijeni u svakom konkretnom slučaju.

S druge strane, zakon ne određuje rok u kojem tužilac mora tražiti objavu ispravke neistinite informacije, ali mišljenja smo da to svakako treba biti razuman rok, upravo iz razloga da bi sama ispravka objavljene informacije imala smisao.

Kada se podiže tužba za klevetu istom se, prije svega, traži da sud utvrdi da je objavljena informacija neistinita i da za oštećeno lice (tužioca) predstavlja klevetu, a što je osnov da se dosudi određen novčani iznos kao

satisfakcija za pretrpljenu štetu. U tom smislu naknada štete vrši se isključivo sa namjerom naknade štete nanesene ugledu oštećenog, a ta naknada mora biti proporcionalna prouzrokovanoj šteti.

Kada se govori o šteti bitno je napomenuti da se u konkretnom slučaju radi o nematerijalnoj šteti radi povrede časti i ugleda u smislu odredaba Zakona o obligacionim odnosima.

S tim u vezi, zakon okvirno postavlja određene pravne standarde koji moraju biti uzeti u obzir od strane suda prilikom utvrđivanja visine novčanog iznosa. Pri tom se posebno akcenat stavlja na **objavu ispravke informacije** (zakon zahtjeva od oštećene strane da preduzme sve radnje u cilju otklanjanja ili ublažavanja nastupjele štete), zatim **opozivanje ili izvinjenje lica koje je iznijelo i prenijelo netačnu informaciju** (ukoliko ga je naravno bilo), **odnosno da li je tuženo lice steklo novčanu korist zbog iznošenja takve informacije.**

Sud će prilikom odmjeravanja visine novčane naknade, kao poseban element uzeti u obzir i činjenicu da li će iznos dosuđene štete imati za posljedicu velike materijalne poteškoće za samog štetnika, odnosno cijenit će materijalnu poziciju tuženog.

Ono što je posebno karakteristično za ovaj postupak i kada je riječ o licima koja mogu pokrenuti postupak za zaštitu od klevete, jeste činjenica da lica koja obavljaju javnu funkciju ili se bave javnim poslovima, moraju imati i veći prag tolerancije upravo iz razloga što su zbog prirode svog posla više izloženi javnoj kritici od običnih građana. U njihovom slučaju klevetničko izražavanje bi moralo biti većeg stepena da bi uspjeli u sudskom postupku, a što sud treba da cijeni u svako konkretnom slučaju.

6. Sudska praksa u Bosni i Hercegovini u pogledu klevete

Sudska praksa u Bosni i Hercegovini, u oblasti zaštite od klevete, jako sporo se razvija, a razlog je i taj što zakon nije dovoljno jasan i precizan u pogledu pojedinih pravnih pitanja.

S obzirom da postupke za zaštitu od klevete pred parničnim sudovima Republike Srpske imamo već nekoliko godina unazad, potrebno je istaći da još uvijek ne postoji jedinstvena sudska praksa.

Naime, neki od sudova pravo na slobodu izražavanja zagaranovanu ovim zakonom smatraju bezuslovnim, pa i najteže oblike iznošenja nečeg neistinitog ne smatraju klevetničkim izražavanjem. Ovdje sudovi zanemaruju činjenicu da nijedno pravo koje je zagaranovano Ustavom i međunarodnim konvencijama nije apsolutno, odnosno uživa zaštitu sve dok se primjenom tog prava ne ugroze tuđa na zakonu zasnovana prava, takođe zagaranovana odgovarajućim domaćim i međunarodnim aktima.

S druge strane, imamo situacije gdje su sudovi presudama utvrđivali da postoji klevetničko izražavanje ali su odbijali zahtjeve za naknadu štete iz razloga što visina štete nije dokazana, a što je kontradiktorno odredbama Zakona o zaštiti od klevete.

U smislu Zakona o zaštiti od klevete, dovoljno je da iznošenje neistinitih činjenica moglo da dovede do nastanka štete, ali ne i da tužilac izvodi dokaz o obimu i visini štete čiju naknadu potražuje. Kod dosuđivanja naknade štete zbog klevete nije potrebno utvrđivati intezitet i dužinu duševnog bola oštećenog, obim i visinu pretrpljene štete, već koliko iznesena kleveta može škoditi časti i ugledu tog lica, bilo pravnog ili fizičkog, po shvatanjima sredine u kojoj egzistira, odnosno posluje, i opšte usvojenim društvenim normama. Ovdje sudovi, upravo po osnovu

diskrecionih ovlaštenja, određuju visinu novčane satisfakcije radi naknade štete zbog klevetničkog izražavanja.

Takođe, u praksi se pojavilo i pitanje da li pravna lica mogu pretrpjeti štetu radi povrede ugleda, a imajući u vidu da se radi o naknadi nematerijalne štete a na koju pravna lica po osnovu pozitivnih zakonskih propisa, nemaju pravo.

S tim u vezi, iz odredbe člana 5. Zakona o zaštiti od klevete proizilazi da i pravno lice ima pravo na naknadu **tzv. nematerijalne štete** zbog povrede časti i ugleda.

U tom smislu, kleveta je upravo radnja sa posljedicom apstraktne opasnosti i za njeno postojanje nije neophodno da su tuđa čast i ugled faktički i povrijeđeni, već je dovoljno da je usljed iznošenja ili prenošenja neistinite informacije postojala mogućnost povrede časti i ugleda, a što je u uslovima društvenog uređenja, moralnih principa, okruženja u kojem tužilac posluje, pravnog poretka, podobno da umanju njegovu moralnu i društvenu vrijednost. Upravo iz ovih razloga, dakle, same specifičnosti postupka za zaštitu od klevete i Zakona o zaštiti od klevete, koji se ne može usko posmatrati kroz odredbe Zakona o obligacionim odnosima, pravna lica imaju pravo na naknadu ovog vida štete u postupku radi zaštite od klevete.

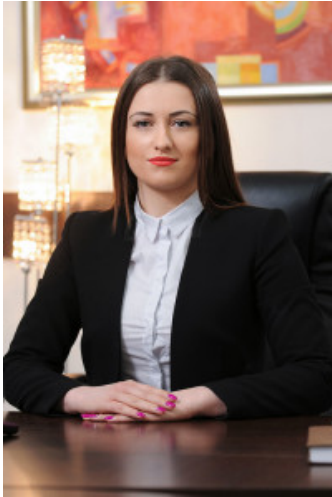
ZAKLUČAK

Zakon o zaštiti od klevete koji je na snazi u Republici Srpskoj donesen je uz uvažavanje najviših standarda zauzetih u odlukama Evropskog suda za ljudska prava, te poštujući prava zagarantovana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama. U tom smislu, predmetnim zakonom nastoji se pružiti ravnopravna zaštita pravu na slobodno izražavanje, sa jedne strane, i prava na čast i ugled, sa druge strane, uz potpuno uvažavanje materijalnih i socijalnih pozicija klevetnika i oštećenog, te prava na naknadu štete nanesene ugledu oštećenog.

S druge strane, sam Zakon o zaštiti od klevete je poseban zakon, kojeg tematika koju obrađuje i prava koja štiti čine posebno zanimljivim široj društvenoj zajednici i specifičnim za naše prostore. Isti, jednim svojim dijelom, odstupa od generalnih pravila i procedura propisanim opštim zakonima koji su na pravnoj snazi, a što sa druge strane dovodi do problema u tumačenju i primjeni ovog zakona u praksi.

Takođe, bitno je spomenuti da postupci radi zaštite od klevete nisu baš najomiljeniji postupci sudijama upravo iz razloga što su u ovakvim postupcima u direktnoj koliziji dva prava koja uživaju jednaku zaštitu zagarantovanu Ustavom i evropskim konvencijama, te je iz tog razloga potrebno pokloniti veću pažnju ocjeni dokaza.

Posmatrajući generalno zakon, istom je potrebno posvetiti veću pažnju u dijelu koji se odnosi na definisanje osnovnih pojmova, kao što je to npr. pojam klevete, na način da se spriječi veći broj različitih tumačenja zakona, a u sve u cilju stvaranja jedinstvene sudske prakse, a samim tim i pravne sigurnosti i izvjesnosti u postupcima radi zaštite od klevete.

NATAŠA ŠKRBIĆ

Stručni saradnik

Stručni saradnik u Advokatskoj firmi "Sajić" iz Banjaluke, rođena je 1988. godine u Gradišci. Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Banjaluci 2011. godine, a u Advokatskoj firmi "Sajić" zaposlena je od 2013. godine kao advokatski pripravnik. Pravosudni ispit položila je u martu 2015. godine.

Jezici: engleski

E-mail: snatasa@afsajic.com

Telefon: 051/227-620, 051/227-625

Advokatska firma "Sajić" o.d. Banja Luka osnovana je 2003. godine i već 14 godina svojim klijentima pruža pravne usluge i daje savjete iz različitih oblasti prava.

Naš tim broji 18 zaposlenih, od čega 9 advokata i stručnih saradnika usko specijalizovanih za posebne oblasti prava kao što su kompanijsko pravo, poresko pravo, radno pravo, bankarsko pravo itd.

Klijente zastupamo pred svim sudovima i državnim institucijama u Bosni i Hercegovini, učestvujemo u pregovorima sa stranim i domaćim pravnim i fizičkim licima, dajemo mišljenja i preporuke u vezi sa primjenom propisa, te nudimo i ostale pravne usluge koje su potrebne kako bi se u potpunosti zaštitili i ostvarili interesi naših klijenata.

Banja Luka, januar 2017. godine

